

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın:¹ “En zalim anne, sabah kahvaltı hazırlamayıp çocuğunu aç aç okula gönderen annedir.”²

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın Bey, Din Eğitimi alanında Batı’dan tercüme eserlerin etkisinde kalmayan, yerli fikirler üretebilen bir ilim adamı olarak her zaman sözünü dinleyebileceğimiz bir isim. Kendisiyle çocuklara namaz alışkanlığı kazandırma konusundan, eğitimde dayak ve azarlama kadar birçok hassas konuda konuştuk. İstifadenize sunuyoruz.

Muhterem Hocam, sizinle en son Bağcılar’daki “Din eğitiminde yeni yöntemler” konulu seminerinizden sonra görüşmüştük. Seminerlerinizle ilgili birtakım sorular soracağım, fakat ondan önce uzmanlık alanınızla ilgili birkaç soru ile başlamak istiyorum.

Öncelikle bana gösterdiğiniz ilgiye teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim. Ve bu sohbetin hayırlara vesile olmasını niyaz ederim. Elimden geldiği kadarıyla cevap vermeye çalışayım.

Biz teşekkür ederiz; bizi kırmadığınız için. İlk sorum şöyle olacak: Eğitimde dayak ve azarlama konusu güncel bir mesele olarak karşımızda durmakta. Modern eğitimde azarlama ve dayak söz konusu değil. Diğer taraftan azarlamamanın eğitimde faydalı olabileceğini söyleyenler de var. Bu konuda bir uzman olarak siz ne söylemek istersiniz?

Bazı Batı’dan tercüme kitaplarda azarlama yok, öğüt verme yok. Peki, insanı nasıl eğiteceğiz? Onlara göre, çocuğu doğal hâlinde bırakacağız, onun kendisini gerçekleştirmesine yardımcı olacağız. Örneğin bazı kitaplarda öğüt vermek iletişim hataları içinde verilmektedir. Elbette hepimizin özellikle de çocukların öğüde ihtiyacı vardır. Belki üslup ve yöntemini konuşmak gerekir. Yine bazı psikolog ve eğitimciler, çocuğa müdahale edilmemesini, kendi isteğimiz doğrultusunda yönlendirilmemesini, çocuğun içinden, gönlünden geçtiği gibi yaşaması gerektiğini söylüyorlar. Bunu şöyle ifade ediyorlar: “Ben hiç kendi istediğim gibi yaşamadım, hep annemin babamın dediği gibi, öğretmenimin dediği gibi yaşadım.” Elbette çocuğun, her şeyiyle annenin babanın elinde oyuncak gibi oynamasını istemiyoruz ama ona doğrunun yanlısın öğretilmesini istemeliyiz. Bireyin kişiliğini hedef almadan, azarlamayı bir

¹ www.mehmetzekiaydin.com Email: mehmetzekiaydin@gmail.com

² <http://www.burhandergisi.com/roportaj/473-prof-dr-mehmet-zeki-aydn-en-zalim-anne-sabah-kahvalt-hazrlamayp-cocuunu-ac-ac-okula-goenderen-annedir.html> (Erişim: 17.07.2019)

eğitim yöntemi olarak kullanabiliriz. Örneğin, “Sen yalancının tekisin, tembelsin.” diye azarlamak özellikle çocuklar için yanlıştır. Çünkü bir kişiye nasıl hitap edersek, yaftalarsak öyle olur. Ama; “Bu yaptığın sana yakıştı mı?”, “Bu yaptığın hem sana hem de başkalarına zarar verir. Ayıp değil mi?” diyebiliriz. Bunun bir mahsurunun olduğunu sanmıyorum.

Bu mesele, Din Eğitimi konusunda daha da hassaslaşıyor. Bir hadiste yedi yaşına gelen çocuğa namazın öğretilmesi tavsiye ediliyor. On yaşına geldiği halde namaz kılmadığı takdirde hafifçe dövülebileceği zikrediliyor.

Yedi yaşındaki çocuklar, başkalarına göre yaşarlar, yani çevresindekilerin dediğini yapmak ve onları memnun etmek isterler. Bu nedenle yedi yaşında çocuğu namaza alıştırmak gerekir. Kur’an’a ve Hz Peygamber’in yaşantısına bütüncül olarak baktığımızda, ibadetlerin sevdirilerek öğretilmesinin söz konusu olduğunu görüyoruz. Bu nedenle ibadetleri yapmalarını konusunda baskı yapmayalım; sabırla teşvik edip, namazı sevdirmeye çalışalım diyorum.

O zaman soruyu şöyle sormak istiyorum. Çocuklarımızı namaza alıştırmak konusunda ne yapmalıyız? Bu konuda ne tavsiye edersiniz? Çocuk televizyonu kapatıp nasıl namaz kılacak? Bu biraz zor değil mi?

Güzel bir soru. Zamanımız anne babalarının zorlandıkları bir konu... Bu konuda öncelikle ebeveynlere şunu hatırlatmak istiyorum. Siz evinizde beş vakit namaz kılıyorsanız ve çocuğunuzun kılması için gayret sarf ediyorsanız, fazla endişe ve PANİK yapmayın. Kısaca iyilikleri, ödül ve teşvikle öğretmeye gayret edin, iyilik yapmadı diye ceza vermeyin. Başkalarına zarar veren bir haram işliyorlarsa o zaman ceza verilebilir. Çocuklarımızın televizyon başlarından kalkmasını istiyorsanız siz kendiniz televizyonun başında çakılı kalmayın. Çocuğa televizyon ve bilgisayarı yasaklamak yerine, ona yapabileceği alternatifler sunmak gerekir. Bu konuda önemli bir konu da çocukların iyi bir arkadaş çevresinin oluşturulmasıdır. Ama maalesef ülkemizde bence çocuk eğitiminin en önemli sorunlarından biri; çocukların çocukluklarını yaşamaması ve arkadaşlarının olmamasıdır.

Efendimiz’in aile hayatında sizi en çok etkileyen örnek davranış hangisidir? Bir de Efendimiz’in, ailesiyle olan örnek iletişiminden bahsederseniz memnun olurum.

“Hz. Peygamber’in Ailesinde İletişim” konulu konuşmalarımda anlatıyorum ve “Efendimiz’in bildiğiniz özellikleri nelerdir” diye dinleyicilere soruyorum. En çok emin, yani doğruluk, güvenilirlik özelliği öne çıkıyor. Hiç Peygamberimiz’in, bağıran çağıran asık suratlı birisi olduğunu aklımıza getiriyor muyuz? O hâlde Efendimizi örnek alan bir Müslüman; halim (yumuşak), mütebessim (güler yüzlü), kerim (cömert), adil, halil (dost), habib (seven ve sevilen), isar sahibi (dostunu kendisine tercih eden), vefalı, yaptığı içi salih (yerli yerinde, kaliteli, güzel bir şekilde,) yapan, dünya malına aşırı hırs göstermeyen birisi olmalı diye

düşünüyorum. Bir unuttuğumuz emir daha var o da; istişare... Efendimiz, her konuda olduğu gibi, istişareye ihtiyaç duymamasına rağmen bize örnek olmak için, ev halkıyla da istişare içinde hareket ederdi.

Bu saydığımız vasıflar aynı zamanda iyi bir tebliğcide bulunması gereken vasıflardır. İslam'ı öğretmenin bir diğer adı da onu tebliğ etmektir. Tebliğ konusunda yeteri kadar özen göstermediğimiz kanısındayım. Sizce tebliğ konusundaki en önemli yanlışlarımız nelerdir?

Bir yaşlı amcayı ziyaret etmiştik. Ayrılırken; “bize bir öğüt verin” demiştik. O da; “İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamaktan uzaklaşmayın.” demişti. Ben de o günden beri bu öğüdü tekrar ediyorum. Ben şu anda yaşadığımız hayatı veya dönemi “Şaşkınlık” dönemi olarak adlandırıyorum. Bununla, ne yaptığımızı bilmediğimizi anlatmak istiyorum. Diğer bir tabirle; “bilinçsiz” olarak yaşıyoruz. “Neyi niçin yapıyoruz veya yapmıyoruz?” maalesef bilmiyoruz. Bakıyoruz çok güzel, iyi şeyler yapıyoruz biraz sonra saçma işler yapıyoruz. Lafı uzatmadan bir örnek vereyim. Hayır, işleri yapan bir dernek veya vakıf kendi çalıştırdığı işçiye çok düşük ücret ödüyor. Ben buna, bu ne hayır, bu ne işçinin hakkını vermek diyorum. “Bu ne perhis bu ne salata turşusu” sözünde olduğu gibi.

Doğru sözler duymak bazen hoşumuza gitmeyebiliyor. Bu konuda size kesinlikle katılıyorum. Dilerseniz bu yarayı daha fazla kanatmadan diğer bir soru ile devam edelim. Muhterem hocam, tasavvuf ve din eğitimi alanlarındaki ilişki konusunda sizin görüşünüzü merak ediyorum. Din Eğitiminde tasavvuftan faydalanılabilir mi?

Tasavvuf, ahlak eğitiminin yollarından biridir. Çok çeşitli uygulamaları olsa bile Müslümanları inceltmiş, kendi kişisel gelişimlerine dikkat çekmiş ve bunu kurumlaştırmıştır. Tarih boyunca tasavvuf, yemekten sonra tatlı yemek gibi, farzların üzerine güzel ahlakı koymak için çalışmıştır. Günümüzde ise tasavvuf hem yemek vermek hem de tatlı vermek durumunda kaldığı için tam işlevini yerine getiremiyor diyebiliriz.

Bu sözlerinizden anladığımı şöyle özetleyeyim: Eskiden tasavvufla ilgilenenler fıkhi kaideleri bilip uygulayan ve bunun üstüne tasavvufi ahlakı bina eden kimselerdi. Dolayısıyla herkes tarikata kabul edilmez bu işe kabiliyeti olanlar, tasavvufi inceliklere yatkın olanlar kabul edilirdi. Şimdi ise bazı nedenlerden dolayı böyle bir durum olmadığından tasavvuf o ahlakî incelikleri öğretme noktasında işlevini tamamlayamıyor. Yani temel sağlam olmalı ki tasavvuf onun üzerine bina edilebilsin. Şuan tasavvuf bu temeli atmakla meşgul olduğu için asıl bina ile ilgilenemiyor. Bu da kanaatimce ahir zaman olgusunun bir neticesi...

Bu durum tasavvufun kendisinden kaynaklanan bir durum değil, zamanın şartlarından kaynaklanan bir durum. Netice de her zaman tasavvuf ve din eğitiminin ilgisinden söz edebiliriz.

Buradan fakülte'deki derslerinize bir geçiş yapalım. Öğrencilerinizi İmam-ı Gazali'nin İhya'sına yönlendirdiğinizi biliyoruz. Neden İmam-ı Gazali?

Evet, ben Gazali'yi seviyorum ve tavsiye ediyorum. Gazali her yönden güçlü bir âlimdir. Fıkıhta, tasavvufta, ahlakta, felsefede, psikolojide en yetkin İslam âlimidir. Hakkında çok da haklı olmayan eleştiriler olmasına rağmen, o büyük insanı okumak, anlamak lazım. O, en geniş eseri İhya'da bir Müslüman'ın doğumundan ölümüne kadar nasıl yaşayacağını ayrıntıları ve delilleriyle açıklamıştır. İhya dört cilttir, her ciltte on bölüm vardır. İhya'nın özeti diyebileceğimiz "Kimya-yı Saadet"te kırk bölüm vardır. Halk için yazdığı "Dinde 42 Esas" kitabında da adeta bunları özetlemiştir. Gazali'yi ve diğer tüm âlimlerimizin eserlerini okurken yaşadıkları dönemleri dikkate almamız gerekiyor. Gazali'nin ölüm tarihi 1111 yılıdır. Dolayısıyla onun her yazdığını kendi döneminin şartlarını dikkate almadan kelime kelime günümüzde de uygulamaya kalkarsak hata yaparız.

Konuşmamızın başında Türkiye'nin çeşitli illerinde verdiğiniz seminerlerle ilgili bazı sorular sormak istediğimi söylemiştim. Ben bu seminerleri çok önemsiyorum. Şuana kadar kaç seminer oldu? Bu seminerlerin amacı nedir? Kısaca bilgi verir misiniz?

Ülkemiz ve dünyada birçok şey değişmektedir. Bu değişime uygun olarak hizmetlerini geliştirmek isteyen Diyanet İşleri Başkanlığı da sürekli hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlemektedir. Bu çerçevede din görevlilerinin özellikle Kur'an Kursu öğreticilerinin katıldığı, yeni öğretim yöntemleri, genç ve yetişkin psikolojisi, iletişim, rehberlik ve dinî danışmanlık konularında seminerler yapılmaktadır. Kur'an Kursu öğreticileri için üç gün süren seminer programları birçok ilde yapılmıştı, şubat ayında İstanbul'da da yapıldı. Bu seminerlerde değerli hocalarımıza teknik bilgiler vermenin yanında; bir araya gelmelerini ve yeni bir heyecanla görevlerine devam etmeleri amaçlıyoruz.

Seminerlerde dinleyicilere memnuniyet garantisi veriyorsunuz. Zannedersen bu, sunuş tarzınızla da ilgili bir durum... Bu vasfıyla seminerleriniz, aynı zamanda bir örnek ders işleniş mahiyetinde... Sunuş tarzınızı nasıl tanımlayabiliriz? İmam-ı Azam modeli diyebilir miyiz?

Bir derse, seminere, konferansa, hutbeye, vaaza başlarken iyi bir şekilde dikkat çekerek başlamak gerekiyor. Ben bir derse, konuşmaya hazırlanırken en çok giriş kısmına önem veririm. Çünkü öğrenciyi, dinleyiciyi girişte yakalar, güdülerseniz daha verimli bir faaliyet yaparsınız. Bir de şöyle bir durum vardır: Bu tür resmî seminerlerde bir çekinme ve uzak durma

söz konusudur. Ben de bunu gidermek ve dikkati toplamak için etkili bir giriş yapmaya çalışıyorum. Ama elbette bu, kuru bir iddia olursa biraz sonra dinleyiciler hayal kırıklığına uğrayacaktır. Biz bu seminerleri kırkın üzerinde ilde din görevlilerine ve tüm illerdeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenlerine düzenledik. Her seminerin sonunda katılımcılara anket düzenliyoruz ve bu verilere göre kendimizi geliştiriyoruz. Seminerlerden büyük oranda memnuniyet geribildirimleri aldığımı söyleyebilirim. Sunuş tarzımız veya öğretim metodumuz konusunu ise şöyle açmak isterim: Öğretim yöntemleri kaynaklarda, klasik ve çağdaş diye sınıflandırıldığı gibi “öğretmen merkezli” ve “öğrenci merkezli” diye de sınıflandırılıyor. Ben burada ikincisini tercih ediyorum çünkü bizim İslam dünyasındaki eğitim tarihine baktığımızda, son yüzyıllar hariç aktif, öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin kullanıldığını görüyoruz. Bunun canlı örneği ve kaynaklarda açıkça anlatıldığı için sembol olarak İmamı Azam Ebu Hanife’yi örnek veriyorum. Bu yöntem, Ebu Zehra’nın “Ebu Hanife” adlı kitabında ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

Son seminerde hem bilgilendiğimi hem de eğlendiğimi söyleyebilirim. Anlattığımız Ferhat hikâyesi çok hoşuma gitti doğrusu. Bunu bir de okuyucularımızla paylaşır mısınız?

Ben kısaca, “Dini değil ama tebliğ yöntemlerimizi değiştirelim.” diyorum. Artık çoğumuz ciddi saatlerce sessiz bir şekilde dinleme sabrını gösteremiyoruz. O hâlde insanları memnun ederek, eğlendirerek öğretmenin yollarını bulmalıyız. Örneğin, ahiret gününü işleyeceğimiz bir derse, Ferhat fıkrasıyla başlayarak dersin girişinde ilgiyi çekebiliriz. “Ferhat, kıyamet günü, tüm aşamalardan geçmiş; cennetin kapısına ulaşmış ve kapıyı çalmış; görevli melek kapıda Ferhat’ı görünce, bir dakika bekle diyerek kapıyı kapatmış; biraz sonra kapı açılmış, görevli melek Ferhat’a bir saç teli uzatmış ve kapıyı kapatmış. Sizce neden? Cevabı, çünkü Ferhat, dünyada “Cenneti değişmem, saçının teline” diyormuş.

Seminerlerinizde yaşadığınız bir hatırayı bizimle paylaşır mısınız?

Hemen aklıma gelen bir tanesi şöyle: Ben aile içi iletişim ve çocuk eğitimi konferanslarımda, “Sizce en zalim anne kim?” diye soruyorum. Dinleyiciler birçok cevap veriyorlar ama çoğunlukla daha doğrusu daha önce benden duymadıysa şu cevabı bilemiyorlar: “En zalim anne, sabah kahvaltı hazırlamayıp çocuğunu aç aç okula gönderen annedir.” Burada çok ağır bir söz söylediğimi biliyorum ama dikkat çeksin ve akılda kalsın diye böyle bir yöntem uyguluyorum. Bu yöntem çoğunlukla başarılı da oluyor. Birçok anne “Ben zalim anne olmak istemiyorum” diyerek bu konuyu önemsemeye başlıyor. Böyle bir konferans sonunda bir annenin bu söz ağına gitmiş yaklaşık 15 yaşlarındaki kızını getirip; ”Hocam ben zalim anne değilim bu kız zalim çünkü ben hazırlıyorum ama o kahvaltıyı yapmadan gidiyor”

dedi. Ben bu tür anneleri haklı görmüyorum ve diyorum ki; “Siz ailece erken yatıp erken kalkmazsanız, evden çıkmaya yarım saat kala kalkan çocuk elbette kahvaltı yapmak istemez. Erken yatsa erken kalksa biraz hareket etse o zaman acıkır, kahvaltı etmek ister.” Aile bireylerinin mümkün olduğunca birlikte olmalarını teşvik etmek için, “en azından kahvaltı ve yemeklerde birlikte olun” diyorum.

Ben inanıyorum ki gerek seminerlerinizle, gerek TV ve radyo programlarımızla, gerek ilmî çalışmalarınızla olsun insanların mutluluğu için ciddi katkılar sağlıyorsunuz. Çok yoğun bir çalışma temposu içerisindeyiz. İnsanları çalışmaya teşvik etmek açısından çalışma tarzınız hakkında bilgi verir misiniz? Mesela günde kaç saat çalışırsınız? Gün içinde neler yaparsınız?

Bu güzel ifadeleriniz için teşekkür ediyorum. Öğrencilerime şunu söylüyorum: “Şu anda ben üniversitede profesör olarak çalışıyorum, yani eğitimin en üst kademesine yükseldim. Şimdiye kadar herhangi bir sınava çalışmak için uykusuz kalmadım. Ancak bir ilkem var, erken yatıp erken kalkmak. Yaz ayları hariç, pazar günü dâhil istisnalar dışında sabah namazından sonra yatmam ve çalışmaya başlarım. Maalesef ülkemizde bulaşıcı bir salgın hastalık var; “geç yatıp geç kalkmak.” Lafı uzatmadan bu konudaki Allahımızın tavsiyesini hatırlatmak istiyorum. Nebe Sûresi 9–11. ayetlerde, “Uykunuzu bir dinlenme kıldık. Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık.” buyuruyor. Daha ne desin Allah, erken yatın erken kalkın buyursa farz olurdu; o da zorluk olurdu. Buradaki mesaj gayet açık...

Muhterem Hocam Burhan Dergisi olarak bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz?

Ben teşekkür ederim, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın'ın Özgeçmişi

1959 yılında Konya/ Çumra'da doğdu. 1979'da Manisa İmam Hatip Lisesi'ni bitirdi. 1985'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1993'de A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. Ankara'da 5 yıl imam hatiplik ve 5 yıl Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliği yaptı. 3 yıl Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nde Eğitim Uzmanı olarak görev yaptı. 1994'de Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalında Yardımcı Doçent olarak atandı. Tunus'ta 10 ay, Belçika'da 3 ay, Fransa ve Almanya'da birer ay araştırmalarda bulundu. 1998'de doçent ve 2004'de profesör oldu. Hâlen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda profesör ve Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Başkanı olarak görevine devam ediyor. Evli ve iki çocuk babası...